

Република Србија
Министарство рада запошљавања
и социјалне политике

**Посебан протокол о поступању центара
за социјални рад-органа старатељства у
случајевима насиља у породици и женама у
партнерским односима**

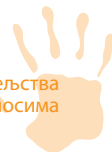
БЕОГРАД, Март 2013. године

Садржај

Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима

1. Увод	3
I ОСНОВНА НАЧЕЛА ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА	5
II ЦИЉЕВИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА	8
1. Општи циљ	8
2. Специфични циљеви	9
III НОРМАТИВНО ПРАВНИ ОКВИР	10
1. Центар за социјални рад –орган старатељства (делатност)	10
1.1. Закон о социјалној заштити	10
1.3. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад	13
IV ДЕФИНИЦИЈА ПОЈМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ДЕФИНИСАЊЕ ОСТАЛИХ ПОЈМОВА	15
V СУБЈЕКТИ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ	18
VI МЕРЕ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ПОСТУПАК	19
VII ПОСТУПАК ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ОРГАНИЗОВАЊУ ЗАШТИТЕ, ПОМОЋИ И ПОДРШКЕ ЖРТВАМА ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА	21
1. Препознавање насиља	21
2. Откривање насиља	22
3. Провера прихватљивости	23
4. Одређивање приоритета поступања	24
5. Неодложне интервенције	25
6. Степени приоритета поступања	27
7. Почетна процена, планирање почетне процене и поступак	27
8. Усмерена процена, планирање и поступак	31
9. Планирање и врсте планова	34
10. Завршетак рада	36
VIII ШТА ЈЕ ПОСЕБНО ВАЖНО ДА ЗНАЈУ СТРУЧЊАЦИ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА	37
1. Зашто жена остаје са насилником?	37
2. Активна улога центра за социјални рад-органа старатељства у поступцима кривичноправне и грађанскоправне заштите од насиља у породици и партнерским односима	37
IX ПОСЕБНЕ ОБАВЕЗЕ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ПРИМЕНИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА	38
X ЗАВРШНЕ ПДРЕДБЕ	39

1. Увод

у Општем протоколу о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у партнерским односима, у Одељку 10.2. утврђена је обавеза министарства у чијој су надлежности послови социјалне и породичноправне заштите, да у року од 12 месеци од дана доношења Општег протокола, доношење посебног протокола:

Обим и садржај појаве насиља над женама у породици и партнерским односима у значајној мери указао је на потребу доношења, како Општег протокола тако и посебних протокола о поступању и сарадњи институција разних система помоћи и подршке грађанима који трпе насиље и налазе се у зачараном кругу насиља из којег је скоро немогуће изаћи без благовремене, целовите, континуиране интервенције стручњака запослених у тим институцијама. Посебно, улога и јавна овлашћења центра за социјални рад – органа старатељства, поверена овој установи социјалне заштите Законом о социјалној заштити, Породичним законом и другим законима из надлежности других друштвено организованих система помоћи и подршке грађанима, намеће обавезу да се Посебним протоколом за област социјалне и породичноправне заштите, уствари разраде поступци и процедуре баш центра за социјални рад-органа старатељства.

На основу извештаја свих центара за социјални рад у Републици евидентно је да број евидентираних случајева насиља у породици ескалира. Међутим, без обзира на то, та ескалација не мора бити резултат неког стварног повећања броја случајева насиља у односу на претходни период. По оцени овог министарства повећање евидентираних броја случајева насиља у породици је пре свега резултат свеобухватнијег и континуираног реаговања опште и стручне јавности на ову појаву. Грађани, стручњаци запослени у разним системима и жртве насиља постали су знатно осетљивији на ову појаву, не доживљавају је као нечију приватну ствар. У садашњем времену појава насиља над женама и уопште насиља у породици се не негира, не минимизира и не нормализује, па је из тих разлога чешће се пријављује и реагују на њу. Оно што у сваком случају може да забрињава то је повећање броја изузетно тешких облика насиља у породици које за последицу има драстично повређивање и смртни исход жртве. Као жртве насиља у породици у највећем броју јављају се најнемоћнији чланови, жене, деца и стара лица.¹

1 Подаци садржани у табелама су преузети из Годишњег извештаја о раду центара за социјални рад у Републици за 2011. годину, који је у мају 2012. године сачинио Републички завод за социјални рад. Израда годишњег извештаја за 2012. годину је у току.

Табела 1. Број евидентираних жртава насиља у породици у Републици Србији

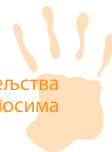
Подручје Србије	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Централна Србија	1930	2479	3416	3534	3528	4319
Војводина	1163	1704	1851	1988	1846	2032
КиМ	73	84	49	30	73	102
Београд	275	436	956	2323	2193	2028
Србија укупно	3441	4703	6272	7875	7807	8481

Табела 2. Начин пријављивања насиља у породици у 2011. години

Порекло пријаве	Број извршених пријава
Члан породице	1843
Пријава другог лица ван породице	488
Пријава установе (дечји вртић, школа, здравствена установа)	658
Пријава МУП	2407
Захтев суда по чл. 286 ПЗ	673
Пријава НВО или удружења грађана	33
Орган старатељства по сл. дужности	537
Пријава жртве	1169
Анонимна пријава	299
Неко други	190
УКУПНО	8297

Табела 3. Поступци за заштиту од насиља у породици које је покренуо орган старатељства по службеној дужности у 2011. години

Врста поступка	Број поступака
Поступак за одређивање мере заштите од насиља у породици по ПЗ	294
Поступак за лишење родитељског права	163
Поступак за делимично лишење родитељског права	149
Поднета кривична пријава због извршења кривичног дела насиља у породици	368
Поступак за лишење пословне способности извршиоца насиља	32
Принудна хоспитализација насилника по одредбама ЗВПП	41
Парнични поступак за заштиту права детета	145
Нешто друго	475
УКУПНО	1667

Табела 4. Структура изречених мера грађанскоправне заштите од насиља у породици за 2011. годину

Врста мере	Број лица жртава насиља у породици заштићени изреченом мером
Издавање налога за исељење из стана или куће без обзира на право својине/закупа непокретности	71
Издавање налога за усељење у стана или кућу без обзира на право својине/закупа непокретности	8
Забрана приближавања члану породице на одређену удаљеност	246
Забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице	160
Забрана даљег узнемиравања члана породице	302
УКУПНО	787

I ОСНОВНА НАЧЕЛА ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА

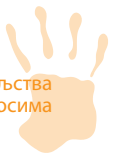
Посебан протокол о поступању центара за социјални рад-органа старатељства у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима заснован је на поштовању основних начела утврђених у Закону о социјалној заштити:

- **Начело поштовања интегритета и достојанства корисника**, што подразумева да грађанин има право на социјалну заштиту која му се пружа уз поштовање његовог физичког и психичког интегритета, безбедности, као и уз уважавање његових моралних, културних и религијских убеђења, у складу са гарантованим људским правима и слободама.
- **Начело забране дискриминације** што подразумева да је забрањена свака дискриминација корисника социјалне заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, сексуалне оријентације, вероисповести, политичког, синдикалног или другог опредељења, имовног стања, културе, језика, инвалидитета, природе социјалне искључености или другог личног својства.
- **Начело најбољег интереса корисника** што подразумева да се услуге обезбеђују у складу са најбољим интересом корисника, уважавајући његов животни циклус, пол, етничко и културно порекло, језик, вероисповест, животне навике, развојне потребе и потребе за додатном подршком у свакодневном функционисању.
- **Начело најмање рестиктивног окружења** Услуге социјалне заштите пружају се првенствено у непосредном и најмање рестиктивном окружењу, при чему се бирају услуге које кориснику омогућавају останак у заједници и породици.

- **Начело ефикасности социјалне заштите** Социјална заштита остварује се на начин који обезбеђује постизање најбољих могућих резултата у односу на расположива финансијска средства.
- **Начело благовремености социјалне заштите** Социјална заштита остварује се на начин који обезбеђује правовремено уочавање потреба корисника и пружање услуга ради спречавања настанка и развоја стања која угрожавају безбедност и задовољавање животних потреба и ометају укључивање у друштво.
- **Начело целовитости социјалне заштите** Услуге социјалне заштите пружају се у складу с функцијом коју имају, повезано и усклађено, тако да обезбеђује целовиту социјалну заштиту кориснику у сваком животном добу.
- **Начело унапређења квалитета социјалне заштите** Услуге социјалне заштите пружају се у складу с принципима и стандардима савремене професионалне праксе социјалног рада. Квалитет услуга социјалне заштите унапређује се применом савремених достигнућа науке и струке, и стручном подршком ради унапређења професионалних компетенција стручних радника и квалитета заштите корисника.
- **Начело доступности и индивидуализације социјалне заштите** Пружање услуга социјалне заштите организује се на начин који обезбеђује њихову физичку, географску и економску доступност, уз уважавање културолошких и других различитости. Услуге социјалне заштите пружају се тако да се кориснику обезбеђује индивидуализован приступ и стручни радник задужен за рад на конкретном случају (у даљем тексту: водитељ случаја).

У складу са основним начелима на којима је заснован Посебан протокол корисник, односно лице које трпи насиље у породици и пратнерским односима има и одређена права која му омогућавају да уз подршку и помоћ стручњака система социјалне заштите, центра за социјални рад-органа старатељства, активно учествује у поступку обезбеђивања помоћи и подршке и на тај начин преузме одговорност за организацију и квалитет сопственог живота. У том смислу права корисника услуга у систему социјалне и породичноправне заштите су.

- **Право на информације.** Корисник има право да буде информисан о свим поступцима и подацима који су значајни за утврђивање његових потреба и начинима за задовољавање тих потреба;
- **Право на учешће у доношењу одлука** Корисник има право да учествује у процени свог стања и потреба и у одлучивању о томе да ли ће прихватити услугу, као и да благовремено добије сва обавештења која су му за то потребна, укључујући и

опис, циљ и корист од предложене услуге као и обавештења о расположивим алтернативним услугама и друга обавештења од значаја за пружање услуге. Без пристанка корисника односно његовог законског заступника, не сме се пружити било каква услуга, изузев у случајевима утврђеним законом;

- **Право на слободан избор услуга** Корисник има право на слободан избор услуга и пружаоца услуге социјалне и породичноправне заштите, у складу са овим законом;
- **Право на поверљивост података** Корисник има право на поверљивост свих приватних података из документације која се обрађује за потребе извештаја, односно за евиденције, укључујући и оне који се тичу његове личности, понашања и породичних околности и начина коришћења услуга социјалне заштите.
- **Право на приватност** Корисник има право на поштовање приватности приликом пружања услуга социјалне заштите. Не сматра се нарушавањем права на приватност тражење информација или предузимање радњи неопходних за пружање услуга или обезбеђење права корисника.
- **Право на притужбу** Корисник који није задовољан пруженом услугом, поступком или понашањем пружаоца услуга, може поднети притужбу надлежном органу.

Поштовањем наведених начела на основу којих се **мора** реализовати и организовати помоћ и подршка лицима која трпе породично насиље и насиље у партнерским односима, у значајној мери обезбеђује постизање жељених ефеката предузетих мера и активности из надлежности центра за социјални рад – органа старатељства, као кључне институције система социјалне и породично правне заштите. Ова установа социјалне и породичноправне заштите у оквиру својих надлежности, поред директног пружања помоћи и подршке има и координаторску дужност, како би акције других институција друштвено организованих система помоћи и подршке биле правовремене и целовите и пре свега усмерене на задовољавање потреба жртве породичног насиља и жртве у партнерским односима.

II ЦИЉЕВИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА

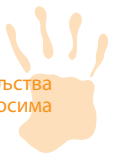
1. Општи циљ

Циљеви Посебног протокола су заснован на основним принципима и циљевима Општег протокола.

Основни, односно општи циљ овог општег протокола је да на целовит и свеобухватан начин осигура да сваки актер у процесу организовања заштите жена жртава насиља у породици и међу партнерима може да поступа у складу са својим законским овлашћењима и обавезама, како би се промовисала безбедност жртве и одговорност насилника.

Специфични циљеви Општег протокола су:

- да на општи и јединствен начин уреди и пружи смернице за поступање, добру праксу и сарадњу између различитих државних органа, организација и других заинтересованих правних лица и појединаца у случајевима насиља у породици;
- да унапреди заштиту жртава и потенцијалних жртава, смањи број неоткривених случајева насиља у породици, и повећа удео случајева који су санкционисани;
- да унапреди положај жртве и обезбеди да се све радње предузете током процеса заштите чине у њеном најбољем интересу;
- да се избегну поступци који доводе до секундарне виктимизације жртава насиља у породици;
- постизање општег разумевања сврхе, циљева основних принципа заштите;
- пружање брзе, благовремене и ефикасне заштите жртвама насиља и то одмах по дешавању насиља, током кривичног или прекршајног поступка, по окончању тих поступака;
- осигурање примене целовитог приступа организовању процеса заштите и подршке женама које трпе насиље насиљу у породици, којим ће бити обухваћене све њихове процењене потребе кроз доношење посебних протокола о поступању у случајевима насиља над женама у породици и у партнерским односима, којима ће се ближе регулисати начин поступања сваког од учесника у пружању заштите жртвама.
- подизање свести о феномену насиља у породици међу свим установама и актерима у систему заштите од насиља у породици;
- умањење негативне друштвене последице насиља у породици.

Општи циљ Посебног протокола може се извести из основног циља за доношење Општег протокола.

У дефинисању општег циља Посебног протокола пошло се пре свега од садржаја законима поверених послова јавних овлашћења центру за социјални рад-органу старатељства.

Општи циљ посебног протокола је да се структурирају поступци који се реализују у центру за социјални рад-органу старатељства у остваривању послова јавних овлашћења и обезбеди да се насиље одмах заустави, спречи понављање насиља, обезбеди безбедност лица које трпи насиље, задовољавање основних егзистенцијалних услова лицу које трпи насиље, оснаживање и оспособљавање жртве насиља да уз подршку или без подршке преузме одговорност за квалитет и организацију сопственог живота без насиља, као и да се обезбеди целовита координаторска улога ове установе у реаговању на појаву насиља у породици и партнерским односима.

2. Специфични циљеви

- да се дефинишу интерне процедуре унутар центра за социјални рад – орган старатељства у свим фазама рада на случајевима насиља у породици и партнерским односима од откривања, извршења пријемне процене, почетне процене, специјалистичке процене, планирања обезбеђивања услуга и мера, праћења, евалуације и поновног прегледа, као и одређивања приоритета реаговања и обезбеђивања ургентних мера заштите жртава породичног насиља и насиља у партнерским односима;
- да се центар за социјални рад-орган старатељства обавезе да детаљније разради сопствено поступање ради боље заштите жена од насиља у породици и у партнерским односима, кроз формирање посебног интерног тима стручњака, посебно едукованих за бављење појавом насиља у породици, насиља у партнерским односима и пружање помоћи и подршке жртвама;

- да се укаже на обавезу центра за социјални рад –органа старатељства прописану чланом 58. Закона о социјалној заштити, да у остваривању своје координаторске улоге на локалном нивоу у циљу задовољавања потреба лица која трпе насиље у породици и партнерским односима, с обзиром да се услуге социјалне и породичноправне заштите могу пружати истовремено и комбиновано са услугама које пружају други системи, могу склапати споразуми о сарадњи на локалном нивоу између установа и других организација чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите жртава насиља у породици и у партнерским односима.

III НОРМАТИВНО ПРАВНИ ОКВИР

Може се констатовати да је у оквиру нормативне регулативе, иако је она донета и примењује се пре доношења Општег протокола, свеобухватно дефинисан делокруг, начин и садржај поступања институција система социјалне заштите у реаговању на насиље у породици, а тиме и на насиље над женама у партнерским односима.

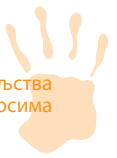
Тако је у два основна «инструмента»- закона, у Закону о социјалној заштити и Породичном закону одређена кључна институција система социјалне и породичноправне заштите центар за социјални рад-орган старатељства, која има обавезу да у свим фазама реализације свог делокруга од превенције, откривања и реаговања, остварује активну улогу и пружа помоћ и подршку особама које такво насиље трпе.

1. Центар за социјални рад –орган старатељства (делатност)

1.1. Закон о социјалној заштити²

Циљеви социјалне заштите, а тиме и рада стручњака у центру за социјални рад дефинисани су у члану 3. Закона о социјалној заштити. Циљеви социјалне заштите су: достизање, односно одржавање минималне материјалне сигурности и независности појединца и породице у задовољавању животних потреба; обезбеђивање

2 Закон о социјалној заштити («Службени гласник РС» бр. 24 /2011)

доступности услуга и остваривање права у социјалној заштити; створање једнаких могућности за самостални живот и подстицање на социјалну укљученост; очување и унапређење породичних односа, као и унапређење породичне, родне и међугенерациске солидарности; предупредивање злостављања, занемаривања или експлоатације, односно отклањања њихових последица. Ови циљеви социјалне заштите остварују се пружањем услуга социјалне заштите и другим активностима које предупредују, умањују или отклањају зависност појединаца и породица од социјалних служби.

Како је у члану 41. Закона о социјалној заштити нормативно правно верификовану ово циљеви социјалне заштите се остварују пружањем услуга корисницима. Као посебна група корисника социјалне заштите у члану 41. став став 2. тачка б. дефинисана је група лица за коју **постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва злостављања, занемаривања, насиља и експлоатације, односно ако су му физичко, психичко или емоционално благостање и развој угрожени деловањем или пропустима родитеља, старатеља или друге особе која се о њему непосредно стара;**

Такође, у ставу 3. тач. 2. и 3. истог члана, Закона о социјалној заштити прописано је да је корисник услуга социјалне заштите и свако: «Пунолетно лице од навршених 26 до навршених 65 година (у даљем тексту: одрасли) и пунолетно лице старије од 65 година (у даљем тексту: старији корисник) јесте корисник у смислу става 1. овог члана, када је његово благостање, безбедност и продуктиван живот у друштву угрожено ризицима услед старости, инвалидитета, болести, породичних и других животних околности, а нарочито: 2) **ако постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва самозанемаривања, занемаривања, злостављања, експлоатације и насиља у породици;** 3) **ако се суочава с тешкоћама због поремећених односа у породици, зависности од алкохола, дрога или других опојних средстава или због других облика друштвено неприхватљивог понашања и других узрока;**

У складу са законом о социјалној заштити одређеним циљевима социјалне заштите и циљним групама корисника «Центар за социјални рад одлучује о остваривању права корисника утврђених овим законом и о коришћењу услуга социјалне заштите које обезбеђује Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе и врши друге послове утврђене законом и прописима донетим на основу закона. Центар за социјални рад, у складу са актима јединице локалне самоуправе, учествује у пословима планирања и развоја социјалне заштите у јединици локалне самоуправе.» (члан 119.)

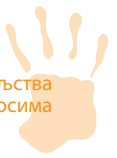
Посебно, у остваривању своје улоге центар за социјални рад реализује значајна јавна овлашћења «Центар за социјални рад, у складу са законом: 1.процењује потребе и снаге корисника и ризике по њега и планира пружање услуга социјалне заштите; 2) спроводи поступке и одлучује о правима на материјална давања и о коришћењу услуга социјалне заштите; 3)предузима прописане мере, **покреће и учествује у судским и другим поступцима**; 4)води прописане евиденције и стара се о чувању документације корисника. Центар за социјални рад **иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана у области социјалне заштите на територији јединице локалне самоуправе за коју је основан, иницира и развија превентивне и друге програме који доприносе спречавању и сузбијању социјалних проблема** и обавља и друге послове у области социјалне заштите, у складу са законом и другим прописима.» (чл. 120. 121.)

Породични закон³

У складу са уставним одређењима у оквиру Породичног закона ближе је одређена обавеза државе, а тиме и државних система и институција да предузимају мере посебне заштите појединца и породице. У члану 2. Породичног закона прописано је: «Породица ужива посебну заштиту државе. Свако има право на поштовање свог породичног живота.». Конкретно, одредбом члана 10. Породичног закона, прописана је изричита забрана насиља у породици: «Забрањено је насиље у породици. Свако има, у складу са законом, право на заштиту од насиља у породици».

С обзиром на неколико критеријума, као што су: обим и специфичан садржај јавних овлашћења, број и структура запослених стручњака и територијална покривеност службама, законодавац се определио да послове заштите породице, а тиме и послове организовања заштите, помоћи и подршке појединцу који трпи насиље повери центру за социјални рад. Конкретизација институције са таквим делокругом извршена је у члану 12. Породичног закона: «Послове заштите породице, помоћи породици и старатељства, у смислу овог закона, врши центар за социјални рад (у даљем тексту: орган старатељства). Када орган старатељства у обављању послова утврђених овим законом решава у управним стварима, обавља ове послове као поверене. Организацију рада органа старатељства, стандарде стручног рада те садржај и начин вођења евиденције и документације прописује министар надлежан за породичну заштиту.».

3 Закон о социјалној заштити («Службени гласник РС» бр. 24 /2011)

1.3. Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад⁴

Даља конкретизација обима и садржаја делокруга центра за социјални рад извршена је у Правилнику о организацији нормативима и стандардима рада који је у складу са овлашћењем из члана 12. став 3. Породичног закона донео министар надлежан за породичну заштиту. С обзиром на сложеност стања и потреба лица која трпе насиље у породици, а посебно жена жртва насиља у партнерским односима потребно је навести целину конкретизованих овлашћења центра за социјални рад – органа старатељства и у области социјалне заштите и породичноправне заштите.⁵

У вршењу јавних овлашћења, центар за социјални рад-орган старатељства, у складу са законом, одлучује о:

1. остваривању права на материјално обезбеђење;
2. остваривању права на додатак за помоћ и негу другог лица;
3. остваривању права на помоћ за оспособљавање за рад;
4. остваривању права на смештај у установу социјалне заштите;
5. остваривању права на смештај одраслог лица у другу породицу;
6. хранитељству;
7. усвојењу;
8. старатељству;
9. одређивању и промени личног имена детета;
10. мерама превентивног надзора над вршењем родитељског права;
11. мерама корективног надзора над вршењем родитељског права.

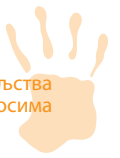
Посебно, у вршењу јавних овлашћења, центар за социјални рад – орган старатељства, у складу са законом, обавља следеће послове:

- спроводи поступак посредовања – медијације у породичним односима (мирење и нагодба);
- доставља налаз и стручно мишљење, на захтев суда, у парницама у којима се одлучује о заштити права детета или о вршењу, односно лишењу родитељског права;

4 Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012)

5 Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012)-члан 4

- доставља, на захтев суда, мишљење о сврсисходности мере заштите од насиља у породици коју је тражио други овлашћени тужилац;
- пружа помоћ у прибављању потребних доказа суду пред којим се води поступак у спору за заштиту од насиља у породици;
- спроводи поступак процене опште подобности хранитеља, усвојитеља и старатеља;
- врши попис и процену имовине лица под старатељством;
- сарађује са јавним тужиоцем, односно судијом за малолетнике у избору и примени васпитних налога;
- спроводи медијацију између малолетног учиниоца и жртве кривичног дела;
- подноси извештај о испуњењу васпитног налога јавном тужиоцу, односно судији за малолетнике;
- присуствује, по одобрењу суда, радњама у припремном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела (саслушање малолетног учиниоца кривичног дела, саслушање других лица), ставља предлоге и упућује питања лицима која се саслушавају;
- доставља мишљење суду пред којим се води кривични поступак против малолетника у погледу чињеница које се односе на узраст малолетника, чињеница потребних за оцену његове зрелости, испитује средину у којој и прилике под којима малолетник живи и друге околности које се тичу његове личности и понашања;
- присуствује седници већа за малолетнике и главном претресу у кривичном поступку против малолетног учиниоца кривичног дела;
- обавештава суд надлежан за извршење заводске васпитне мере и орган унутрашњих послова када извршење мере не може да започне или да се настави због одбијања или бекства малолетника;
- стара се о извршењу васпитних мера посебних обавеза;
- проверава извршење васпитне мере појачаног надзора од стране родитеља, усвојитеља или старатеља и указује им помоћ у извршењу мере;
- проверава извршење васпитне мере појачаног надзора у другој породици и указује помоћ породици у коју је малолетник смештен;
- спроводи васпитну меру појачаног надзора од стране органа старатељства тако што се брине о школовању малолетника, његовом запослењу, одвајању из средине која на њега штетно утиче, потребном лечењу и сређивању прилика у којима живи;

- стара се о извршењу васпитне мере појачаног надзора уз обавезу дневног боравака у установи за васпитавање и образовање малолетника,
- доставља суду и јавном тужиоцу за малолетнике извештај о току извршења васпитних мера о чијем се извршењу стара;
- предлаже суду доношење одлуке о трошковима извршења васпитних мера;
- обавља друге послове утврђене законом.
- Центар у вршењу јавних овлашћења пружа услуге социјалног рада и покреће судске поступке када је законом на то овлашћен.

Центар за социјални рад – орган старатељства је дужан да развија превентивне програме који доприносе задовољавању индивидуалних и заједничких потреба грађана, односно спречавању и сузбијању социјалних проблема у локалној заједници. Према Правилнику превентивни програми се дефинишу кроз посебан план превентивних активности у оквиру годишњег оперативног плана и треба, поред осталог, да буду усмерени на:⁶

- појединце, породице у ризику и маргинализоване групе, њихово оспособљавање за продуктиван живот у заједници, одговорно родитељство и предупређење зависности од социјалних служби;
- спречавање настанка социјалних проблема, као што су: насиље у породици, преступништво младих, зависности од психо-активних супстанци и слично;
- развијање волонтерских капацитета у заједници;
- кампања усмерених ка јачању грађанске свести и одговорности за задовољавање заједничких потреба, препознавање и отклањање проблема у заједници.

IV ДЕФИНИЦИЈА ПОЈМА НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ДЕФИНИСАЊЕ ОСТАЛИХ ПОЈМОВА

У домаћем законодавству, према Породичном закону⁷: «Насиље у породици, у смислу овог закона, јесте понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или

6 Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012)-члан 4

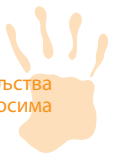
7 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005)

спокојство другог члана породице. Насиљем у породици, у смислу става 1 овог члана, сматра се нарочито: наношење или покушај наношења телесне повреде; изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу; присиљавање на сексуални однос; навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило 14. годину живота или немоћним лицем; ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима; вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање:».

Према Кривичном законнику Републике Србије кривично дело насиља у породици је дефинисано на следећи начин: «Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се»⁸

Без обзира на свеобухватност законске дефиниције насиља у породици, садржане у Породичном закону и Кривичном законнику као општу операционалну дефиницију **насиља према женама** треба имати у виду дефиницију дату у Општој препоруци 19 Комитета Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена (1992.) односно да насиље над женама представља облик дискриминације у смислу Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW) и треба га сматрати озбиљним кршењем женских људских права. **Дискриминација обухвата родно засновано насиље, односно насиље које је усмерено против жене само због тога што је жена, или које непропорционално погађа жене. Обухвата сваки поступак који доводи до наношења штете или патње физичке, менталне или сексуалне природе, укључујући и претње таквим поступцима, као и принуду и друге облике ограничавања слободе. Декларација Уједињених нација о елиминисању насиља над женама из 1993. године дефинише облике насиља над женама прецизирајући да такво насиље може бити физичке, сексуалне или психичке природе, и да, када се догађа у оквиру породице, се може испољавати као премлаћивање, сексуално злостављање женске деце, силовање у браку, и друго насиље.**

⁸ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центара за социјални рад («Службени гласник РС» бр 59/2008, 37/2010, 39/2011. и 1/2012), члан 9.

У овом Посебно протоколу користиће се следећи појмови:⁹

1. **«корисник-жртва насиља у породици»** означава особу која трпи насиље, или породицу или социјалну групу у заједници у којој се насиље дешава а која користи услуге центра за социјални рад-органа старатељства у задовољавању потреба и која без подршке тог органа не може достићи или одржати квалитет живота или заштитити своја права;
2. **«стручњак органа старатељства»** означава стручњака који се бави пословима социјалног рада и пословима породичне заштите и пружања услуга у центру за социјални рад-органу старатељства или управно-правним пословима или пословима планирања и развоја;
3. **«водителј случаја»** означава стручњака центра за социјални рад – органа старатељства који је задужен за конкретан случај који утврђује и користи потребне професионалне и друге ресурсе из центра или из других установа и организација у локалној заједници, који су неопходни за задовољавање и превазилажење потреба и проблема, односно пружања одговарајућих услуга кориснику;
4. **«вођење случаја»** означава системски приступ у социјалном раду који обухвата активности процене, аранжирања приступа услугама, планирања, координације, надгледања и евалуацију услуга које треба да одговоре на потребе конкретног корисника;
5. **«супервизор стручног рада»** означава стручњака који има задатак да координира, усмерава, подстиче и евалуира рад водитеља случаја, и у својим активностима обједињује административну, едукативно-развојну и подржавајућу функцију супервизије;
6. **«процена»** означава организован процес прикупљања података, препознавања и оцене проблема, потреба, снага и ризика, ситуације и укључених особа који се постепено развија како би се одредили циљеви рада са корисником, потребне услуге и мере;
7. **«планирање»** означава процес у коме се, на основу информација које су добијене током процене, развија усмерен, систематичан и временски ограничен план у сарадњи са корисником и породицом и другим укљученим стручњацима, службама и особама;
8. **«план услуга и мера»** је скуп услуга, мера, задатака и активности за достизање жељених циљева у организовању заштите, помоћи и подршке кориснику ;

⁹ Дефинисање појмова за потребе Посебног протокола је вршено на основу дефинисаних појмова у Правилнику о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад

9. «**евалуација**» означава поступак којим се у одређеним временским интервалима, разматра адекватност процене и резултати услуга и мера, односно у ком степену су задаци постављени планом обављени и достигнути дефинисани исходи;
10. «**услуга**» означава активности и добра која се нуде кориснику у циљу побољшања квалитета живота, задовољавања потреба, отклањања или ублажавања ризика;
11. «**мера**» означава скуп правних поступака који се у центру спроведе у складу са јавним овлашћењима.

V СУБЈЕКТИ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Законом о социјалној заштити дефинисано је ко може да користи права и услуге у систему социјалне заштите. Овим законом прописано је да услуге и права у систему социјалне заштите може користити, односно има право лице **ако постоји опасност да ће постати жртва или ако јесте жртва самозанемаривања, занемаривања, злостављања, експлоатације и насиља у породици**. Ближе одређење круга лица које ужива посебну грађанскоправну заштиту од породичног насиља утврђен је Породичном закону¹⁰.

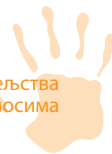
Тако, право на заштиту од породичног насиља имају:

- супружници или бивши супружници;
- деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство;
- лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству;
- ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери;

лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.

Може се констатовати да је у Породичном закону одређен шири круг лица која су субјекти заштите од породичног насиља, од уобичајеног схватања и опште прихваћених дефиниција породице, односно ко све

¹⁰ Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), члан 197. став 3.

чини породицу. Међутим, у Кривичном законнику Републике Србије¹¹ баш на основу опште прихваћеног схватања породице одређен је ужи круг лица која могу уживати и кривичноправну заштиту од насиља у породици. Тако је Кривичним закоником одређено да се чланом породице могу сматрати **супружници, њихова деца, преци супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачни партнери и њихова деца, усвојилац и усвојеник, хранилац и храњеник, као и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству.**

На основу овога може се констатовати да чланови породице према Кривичном законнику нису лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, а нису живела у истом породичном домаћинству.

VI МЕРЕ ГРАЂАНСКОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ И ПОСТУПАК

-Обавезе центра за социјални рад –органа старатељства-

Мере грађанскоправне заштите од насиља у породици прописане су у Породичном закону. Одредбом члана члана 198. прописано је да се против члана породице који врши насиље у судском парничном поступку може одредити једну или више мера заштите од насиља у породици, којом се привремено забрањује или ограничава одржавање личних односа са другим чланом породице.

Мере заштите од насиља у породици су¹²:

- издавање налога за иселјење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
- издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
- забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
- забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
- забрана даљег узнемиравања члана породице.

11 Кривични законик («Службени гласник РС» бр 107/2005,72/2009,111/2009. и 121/2012) члан 194.

12 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), члан 198. став 2.

Изречене мера заштите од насиља у породици могу трајати највише годину дана и могу се продужавати све док не престану разлози због којих је мера била одређена. Мера или изречене мере заштите од насиља у породици могу престати и пре истека времена трајања ако престану разлози због којих су биле одређене.

Поступак у спору за заштиту од насиља у породици пред месно надлежним судом опште надлежности, односно пред основним судом на чијем подручју месне надлежности има пребивалиште или боравиште члан породице према којем је насиље извршено, тужбом може покренути члан породице према коме је насиље извршено, његов законски заступник, јавни тужилац и **орган старатељства**. Тужбу за престанак мере заштите од насиља у породици може поднети члан породице против кога је мера одређена. Поступци у спору за заштиту од насиља у породици су нарочито хитни. Суд је дужан да прво рочиште одржи у року од осам дана од када је тужба у суду примљена а другостепени суд дужан је да донесе одлуку у року од 15 дана од дана када му је достављена жалба.¹³

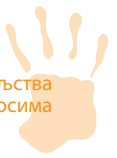
Посебно, у оквиру Породичног закона утврђене су обавезе центра за социјални рад-органа старатељства у поступцима за заштиту од насиља у породици. С обзиром на делокруг рада центра за социјални рад-орган старатељства Породичним законом су дефинисане основне обавезе у реализацији поступака за заштиту од насиља у породици¹⁴:

Обавезе центра за социјални рад-органа старатељства:

- Тужбом покреће поступак за заштиту од насиља у породици;
- Уколико није покренуо поступак за заштиту од насиља у породици пружа помоћ суду у прибављању потребних доказа;
- Уколико није покренуо поступак за заштиту од насиља у породици даје мишљење о сврсисходности тражене мере;
- Води евиденцију и документацију о насиљу у породици.

13 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), чл. 283, 284. и 285

14 Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), чл. 284, 286. и 289.

На основу наведеног, може се констатовати да је улога центра за социјални рад-органа старатељства веома значајна, посебно када се има у виду да суд у предузимању грађанскоправне мере за заштиту од насиља у породици није везан границама тужбеног захтева и да може одредити и меру која није тражена ако оцени да се таквом мером најбоље постиже заштита (одступање од начела диспозиције)¹⁵.

VII ПОСТУПАК ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ОРГАНИЗОВАЊУ ЗАШТИТЕ, ПОМОЋИ И ПОДРШКЕ ЖРТВАМА ПОРОДИЧНОГ НАСИЉА¹⁶

1. Препознавање насиља¹⁷

Физичко насиље над женама у породици:

Физичко насиље је намерна употреба физичке силе која може да изазове бол, повреду, инвалидитет или смрт. Укључује понашања као што су гребанье, гурање, чупање косе, трешење, шамарање, ударање, шутирање, грижење, дављење, убоде, nanoшење опекотина, физичко ограничавање, премлаћивање и убиство, али не искључује и друге манифестације.

Сексуално насиље над женама у породици:

Сексуално насиље је сексуални акт без сагласности или могућности избора жртве да да пристанак, независно од тога да ли се акт одиграо, затим сексуални акт или покушај тог акта када особа није у стању да се сагласи или одбије учешће услед болести, инвалидитета, утицаја психоактивних супстанци, узраста, односно услед застрашивања, уцене или притиска; болан и понижавајући сексуални чин. Заstraшивање, уцене или притисци на учествовање у нежељеном сексуалном акту укључују коришћење речи, гестова, предмета или оружја ради исказивања намере да се изазове бол, повреда или смрт.

¹⁵ Породични закон («Службени гласник РС» бр. 18/2005), члан. 287.

¹⁶ Овај одељак Посебног протокола урађен је на основу структуре поступка и стандарда рада прописаног у Правилнику о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад

¹⁷ Дефиниције појединих врста насиља у породици преузете из Општег протокола

Психичко насиље над женама у породици:

Психичко насиље је нарушавање спокојства жртве услед понашања, претњи и примене метода застрашивања са или без употребе оруђа и оружја којима се могу изазвати телесне повреде. Укључује понижавање жртве, контролисање њеног понашања, ускраћивање информација, посрамљивање и омаловажавање, окривљивање, изолацију од пријатеља и породице, манипулацију децом и омаловажавање жртве у родитељској улози, онемогућавање приступа новцу и другим добрима које утиче на ментално и емотивно стање жртве. Специфичан облик психичког насиља је контролисање жртве праћењем односно ухођењем, где се понављано користи узнемиравање и застрашивање, као што је прогањање особе, појављивање на месту рада или становања, узнемиравајући позиви, писма и поруке и уништавање жртвине имовине.

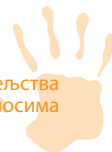
Економско насиље над женама у породици:

Економско насиље је облик психичког насиља које подразумева неједнаку доступност заједничким средствима, ускраћивање или контролисање приступа новцу, спречавање запошљавања или образовања и стручног напредовања, ускраћивање права на власништво, присиљавање да се одрекне власништва, отуђење ствари без сагласности, али не искључује и друге манифестације.

2. Откривање насиља

До сазнања, односно откривања појединачног случаја насиља у породици стручњаци центра за социјални рад – орган старатељства, могу доћи **непосредно** приликом вршења свог делокруга рада из области социјалне и породичне заштите, Други начин сазнања за појединачне случајеве насиља у породици центар за социјални рад – орган старатељства може добити, **посредно**, путем пријава од других државних органа, организација, установа, жртава насиља у породици, сродника и грађана.

Без обзира на начин сазнања центар за социјални рад – орган старатељства је дужан поступити на следећи начин.

- Уколико је непосредно дошао до сазнања о извршеном насиљу у породици, или до сазнања да постоји ризик од насиља у породици, да одмах покрене поступак по службеној дужности и приступи отварању случаја и извршењу пријемне процене и одређивању степена приоритета реаговања. О непосредном сазнању сачињава се службена белешка;
- Уколико је до сазнања дошао посредно путем пријаве, организује пријем пријаве који обухвата: прихватање поднесака, пријем телефонских позива или лични контакт са подносиоцем или особом која је пријавила случај, помоћ у састављању одговарајућег поднеска, пружање потребних информација подносиоцу, упућивање на друге надлежне службе те отварање случаја у центру, односно провере прихватљивости и одређивању степена приоритета реаговања. (Поднеском се сматрају: захтеви, обрасци који се користе за аутоматску обраду података, пријаве, молбе, жалбе, притужбе, иницијативе и друга саопштења којима се корисник, односно друго физичко или правно лице обраћа центру).

3. Провера прихватљивости

У стручној процедури приликом извршења пријема пријаве неопходно је извршити пријемну процену и проверу прихватљивости пријаве насиља у породици. Пријемна процена и провера прихватљивости се врши на следећи начин:

- Уколико је у питању усмено обраћање подносиоца, пријемни радник обавештава подносиоца о надлежностима и процедури у центру, води стандардизован интервју са подносиоцем о свим релевантним чињеницама које су познате подносиоцу о извршеном насиљу у породици (времену, месту, начину извршења, трајању познатим последицама и жртви-жртвама и сведоцима насиља у породици и евентуалној укључености других институција у реаговању на насиље у породици), и извршава проверу да ли је породица или појединац већ евидентиран и по ком основу у центру за социјални рад – органу старатељства. На основу података из разговора, приложене документације и извршене провере попуњава Пријемни лист.

- Уколико је поднесак упућен путем поште, факса, електронском поштом и слично, пријемни радник бележи приспеће поднеска, разматра информације које садржи и проверава да ли је случај раније био и по ком основу на евиденцији центра.
- На основу обављеног интервјуа са подносиоцем, односно на основу разматрања садржине информација из поднеска, те провере да ли је случај раније и по ком основу био на евиденцији центра, стручни радник на пријему доноси одлуку о томе да Пријемни лист, заједно са отвореним Досијеом корисника, проследи руководиоцу службе надлежне за поступање по поднеску, а ако у центру нису формиране службе као посебне организационе јединице, стручном раднику задуженом за процену. Овакво поступање је обавезно у свим случајевима уколико садржај поднеска одговара опису ситуације одрасле жртве насиља у породици, особе са инвалидитетом и старе особе за које постоји сумња да су занемариване, злостављане или експлоатисане

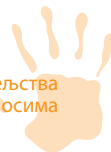
4. Одређивање приоритета поступања

Стручни радник на пријему дужан је да сваки поднесак процени са становишта приоритета поступања и уколико оцени да је потребно неодложно поступање, предузима радње за организовање неодложне интервенције.

У свим другим случајевима, стручни радник на пријему, након извршене процене, у Пријемни лист уписује предлог приоритета поступања и предмет прослеђује руководиоцу одговарајуће службе, односно задуженом водитељу случаја.

Околности које се узимају у обзир при одређивању приоритета поступања у случајевима насиља у породици и које се образлажу, јесу:

- потреба за подршком или осигурањем безбедности жртве или детета индиректне жртве насиља у породици;
- посебне одлике ситуације и тежина околности која угрожава жртву или дете индиректну жртву насиља у породици и може довести до акутног насиља у породици, које се не може спречити;
- да ли је жртва насиља у породици или дете индиректна жртва насиља у породици, задобило физичке повреде или је претња таква да може доћи до физичког повређивања;

- претходна сазнања центра за социјални рад-органа старатељства о конкретном случају насиља у породици;
- квалитет сарадње чланова породице у којој се насиље дешава или у којој постоји ризик од настајања насиља у породици, у ранијим контактима са стручњацима центра за социјални рад-органа старатељства ;
- објективне и субјективне околности у породици и односима чланова породице које угрожавају жртву насиља или дете индиректну жртву насиља у породици;
- и друге околности које указују на приоритет поступања у случајевима насиља у породици;

5. Неодложне интервенције

Центар за социјални рад-орган старатељства је у обавези да пружи непосредно и у сарадњи са другим службама и органима у локалној заједници услугу неодложне интервенције жртви породичног насиља, када је потребно предузети мере за осигурање безбедности и заштите здравља, односно када постоје оправдани разлози да би непредузимањем хитних мера и услуга из надлежности центра за социјални рад-органа старатељства дошло до угрожавања живота, здравља и развоја жртве насиља у породици особе којој је потребна заштита.

Неодложна интервенција се мора реализовати одмах или најкасније у року од 24 сата од момента сазнања за случај, односно провере прихватљивости пријаве извршене у склопу пријемне процене.

По потреби неодложна интервенција се може реализовати у сарадњи са органима унутрашњих послова и установама здравствене заштите.

Неодложна интервенција се састоји из промптног обезбеђења:

- безбедности жртве породичног насиља;
- здравствене заштите жртве породичног насиља;
- егзистенцијалних услова за жртву породичног насиља.

Безбедност жртве породичног насиља се може осигурати, :

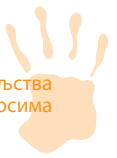
- измештањем починиоца или потенцијалног починиоца насиља у породици из заједничког породичног домаћинства (куће, стана) или из непосредног окружења жртве насиља у породици,
- измештањем жртве насиља у породици или потенцијалне жртве насиља у породици из заједничког породичног домаћинства (куће, стана) или из непосредног окружења починиоца или потенцијалног починиоца породичног насиља и смештај жртве у безбедно окружење (смештај жртве у «сигурну кућу» или установу социјалне заштите – прихватилиште, или хранитељску породицу која пружа услугу смештаја за малолетна лица или у породицу која пружа услугу породични смештај за одрасла лица, или у сродничку породицу, или неки други вид алтернативног смештаја). Избор и врста смештаја жртве породичног насиља се врши на основу процене безбедности, којом се одређују и други елементи који онемогућавају починиоца насиља у породици приступ жртви.

Здравствена заштита жртве породичног насиља осигурава се:

- реализацијом ургентног здравственог прегледа у циљу утврђивања постојања трагова физичког и сексуалног насиља;
- реализацијом ургентне здравствене помоћи којом се санирају повреде настале физичким и сексуалним насиљем;
- обезбеђивање стручне психолошке или психијатријске помоћи у циљу утврђивања степена психолошке трауме као последице изложености насиљу у породици и постизања психолошке стабилности жртве породичног насиља.

Егзистенцијалне потребе жртве насиља у породици обезбеђују се у:

- исхрани;
- хигијени;
- одећи;
- обући;

6. Степени приоритета поступања

На основу утврђених околности које се узимају у обзир при одређивању приоритета поступања, у случајевима насиља у породици, које се образлажу, руководиоца одговарајуће службе одређује приоритет поступања:

- **«неодложно»** – ако прикупљени подаци указују да у конкретном случају постоји акутно насиље са непосредним угрожавањем физичког и емоционалног интегритета жртве или висок ризик да до насиља са угрожавањем физичког и емоционалног интегритета жртве може доћи, поступак почетне процене започиње одмах, а неодложна интервенција се мора спровести што пре, најдуже у року од 24 сата;
- **«хитно»** – ако прикупљени подаци указују да је жртва насиља у породици дете, у умереном ризику, од угрожавања физичког и емоционалног интегритета поступак почетне процене мора почети одмах, а најкасније у року од три дана (72 сата) по пријави односно сазнању за насиља у породици;
- **«редовно»** – ако прикупљени подаци указују да су ниски ризици од појаве насиља у породици, односно да је степен и квалитет остварене комуникације унутар чланова породице и организација живота породице таква да не може у одређеној блиској будућности довести до породичног насиља, поступак почетне процене почиње одмах а најкасније у року од пет радних дана по пријави односно сазнању за насиља у породици;

7. Почетна процена, планирање почетне процене и поступак

Почетна процена стања и потреба корисника – жртве насиља у породици почиње и реализује се након отварања случаја, донете одлуке о нивоу приоритета реаговања, евентуално предузетих мера неодложне интервенције и одређивања задуженог водитеља случаја. Почетна процена почиње одмах и траје најдуже седам радних дана, а реализује је стручни радник водитељ случаја у сарадњи са супервизором.

Почетна процена планира се на основу расположивих података и сазнања о случају насиља у породици. Поступак почетне процене је

основа за одређивање садржаја рада са корисником – жртвом насиља у породици, самом породицом у циљу обезбеђивања адекватних и благовремених услуга. У одређивању садржаја и динамике рада обавезно је учешће корисника- жртве насиља у породици и евентуално других лица значајних за извршење почетне процене.

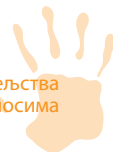
Садржај плана почетне процене:

- са којим лицима значајним за конкретан случај насиља у породици ће контактирати у циљу прикупљања информација;
- која лица ће бити укључена у поступак процене;
- од којих служби ће се прикупљати информације или подаци значајни за документовање насиља у породици или предузимање одређених мера; (нпр. полиција, здравствена служба, други стручни радник уколико је потребно);
- одређење начина прикупљања неопходних података (стандардизовани или полустандардизовани интервјуи, прикупљање јавних исправа и друге релевантне документације, тестови, скале, упитници, кућна посета, посета школи, радном месту и сл.);
- временски оквир за спровођење сваке поједине активности.

Заказивање првог контакта са корисником-жртвом насиља у породици, односно члановима породице, или другим лицима у циљу прикупљања података и информација, може се реализовати телефоном или писменим путем. Први контакт може се реализовати у породичном домаћинству корисника – жртве насиља, у установи или месту где је корисник – жртва насиља у породици смештена или у службеним просторијама центра за социјални рад-органа старатељства.

У оквиру почетне процене реализују се следећи поступци:

- опсервација и интервју са корисником-жртвом насиља у породици и евентуално дететом, сведоком-индиректном жртвом насиља у породици и сваким другим лицем у домаћинству (интервју са дететом се прилагођава узрасту и комуникационим способностима детета);
- опсервација и интервју са члановима шире породице, друге значајне особе из окружења корисника-жртве насиља у породици;

- опсервација и интервју са корисником-жртвом насиља у породици и евентуално дететом, сведоком-индиректном жртвом насиља у породици и сваким другим лицем у домаћинству (интервју са дететом се прилагођава узрасту и комуникационим способностима детета);
- опсервација и интервју са члановима шире породице, друге значајне особе из окружења корисника-жртве насиља у породици;

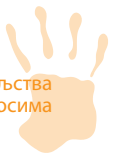
Почетна процена обухвата следеће садржаје који се односе на **потребе** корисника –жртве насиља у породици и детета индиректне жртве, сведока насиља у породици и саме породице; **безбедност** корисника жртве насиља у породици и детета индиректне жртве, сведока насиља у породици; **ризике, социјалне историје, потребе, породице и податке о самом насиљу у породици:**

- Опис и процена потреба корисника –жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и саме породице (лична својства и развојне потребе – здравље, образовање, развој емоција и понашања, идентитет, представљање у друштву, вештине да брине о себи, породични и социјални статус корисника –жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља);
- Опис и процена породичног функционисања (лична својства корисника жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља, чланова уже и шире породице, физичко и ментално здравље, злоупотреба супстанци, ментална ометеност, злостављање у детињству, стабилност породичног система, породична историја и функционисање, подршка шире породице);
- Опис и процена социјалног стања у ужем смислу корисника жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже породице (запосленост, приходи, стамбена ситуација, положај породице у заједници, ресурси заједнице).

- Сумарна процена: процена снага, лични, породични и средински ресурси који могу допринети превладавању проблема или тешкоћа и процена безбедности и опис ризика, односно главних области проблема. Процена безбедности се усмерава на актуелну ситуацију и потенцијалну тежину извршеног насиља у породици. Ризици се односе на предвиђање неповољних или опасних понашања, стања и околности које могу настати у будућности, те обухватају чиниоце који угрожавају безбедност, здравље и егзистенцијалне услове корисника жртве насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже и шире породице.
- Поступци са породицом на стварању безбедне ситуације за корисника жртву насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже и шире породице, односно превладавање актуелних тешкоћа у функционисању породице уколико је процењено да је то могуће;
- Предузимање поступака за заштиту корисника жртву насиља у породици и евентуално детета индиректне жртве, сведока насиља и чланова уже породице и обезбеђивање приступа услугама које треба да омогуће да се превазиђе постојећа ситуацију и одговори на проблем.

Извештавање о резултатима извршене почетне процене врши се у складу са формом прописаном Правилником о организацији рада, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад или у оквиру посебног налаза и стручног мишљења. Са резултатима почетне процене морају бити упознати, корисник –жртва насиља у породици у складу са способношћу да прими потребне информације и дете индиректна жртва, сведок насиља уколико је у стању да разуме о чему се ради у складу са узрастом и зрелашћу. Остала лица, чланови уже и шире породице, као и лица или службе које су откриле или пријавиле случај или учествовала у поступку процене, могу бити упознати са резултатима извршене почетне процене само уколико то не угрожава безбедност корисника жртве насиља у породици или детета индиректну жртву, сведока насиља или предвидљиву истрагу у преткривичном и кривичном поступку.

Одлуку о кругу лица или служби које ће бити упознати и начину упознавања о резултатима почетне процене доноси водитељ случаја по претходно добијеном одобрењу супервизора, односно руководиоца службе.

Приликом доношења било које одлуке о предузимању мера заштите корисника-жртве насиља у породици, током трајања поступка почетне процене, водитељ случаја је дужан да пре доношења одлуке обави консултације са супервизором или руководиоцем службе. Одлуке треба да буду донете и образложене у писменој форми, без обзира да ли се тичу стручне процедуре или појединачног управног акта.

8. Усмерена процена, планирање и поступак

Утврђеним и пријављеним случајевима насиља у породици и насиља над женама у партнерским односима орган старатељства је у обавези да реализује усмерену процену, с обзиром да се ради случајевима који улазе или могу ући у грађанскоправни или кривичноправни судски поступак, а присутна је сложеност елемената који утичу на одлуку. Такође, обавезност извршења усмерене процене произилази и из потребе да се у релевантној стручној процедури добије детаљан увид у све аспекте стања и потреба корисника –жртве насиља у породици, у циљу обезбеђења пружања адекватних услуга.

Поступак усмерене процене траје највише 30 радних дана од дана окончања почетне процене. У изузетним случајевима, по одобрењу супервизора, временско трајање усмерене процене може се продужити, ако није у супротности са законом утврђеним роковима, за још највише 30 радних дана.

Планирање усмерене процене

Водитељ случаја, уз подршку и сагласност супервизора, или руководиоца службе, планира:

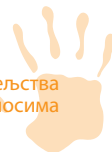
- Одређење области процене;
- Ко од чланова породице или друге значајне особа из средине корисника треба укључити у даљу процену;
- За које области процене је потребно укључити друге стручне раднике центра за социјални рад – органа старатељства, а за које је потребна сарадња стручњака из других установа и служби;

- Које посебне органе, организације и установе је потребно укључити у поступак (Полицијска управа, установа здравства, национална служба за запошљавање, итд.);
- Одређење начина прикупљања неопходних чињеница (интервјуи, документација, тестови, скале, упитници, кућна посета, посета школи, радном месту и сл.);
- Одређење рокова за спровођење потребних активности.

Налаз и стручно мишљење, структура и садржај

Налаз и стручно мишљење сачињава водитељ случаја у писаном облику када је потребно суду, другом органу или установи доставити резултате процене или када је потребно упутити корисника на коришћење услуге у другу установу или организацију.

- Налазом и стручним мишљењем о извршеној усмереној процени стања и потреби корисника –жртве насиља у породици саопштавају се резултати процене, преузете и планиране услуге и мере заштите, помоћи и подршке;
- Идентификациони подаци о кориснику-жртви насиља у породици и опис стања и разлог за покретање поступка у центру за социјални рад –органу старатељства ;
- Виђење проблема корисника –жртве насиља у породици;
- Како корисник-жртва насиља у породици види улогу и шта очекује од центра за социјални рад –органа старатељства;
- Како значајне особе из породичног окружења и социјалне средине корисника –жртве насиља у породици, а који су на директан или индиректан начин били укључени у извршење процене виде проблем насиља у породици или функционисања породице, виде улогу и шта очекују од интервенција центра за социјални рад-органа старатељства;
- Процена безбедности корисника-жртве насиља у породици и потреба за интервенцијама које ће осигурати безбедност;
- Процена личних потенцијала корисника жртве насиља у породици и потенцијала њеног породичног и ширег окружења;

- Процена потенцијала локалне заједнице и и доступности: опис и процена организованих институционалних и ванинституционалних облика помоћи и подршке кориснику- жртви насиља у породици у локалној заједници који јој могу помоћи у превазилажењу проблема и последица претрпљеног насиља (образовање, здравство, запошљавање, социјална заштита, невладине организације, итд);
- Процена социјалне подршке коју корисник-жртва насиља у породици и породица имају;
- Опис и процена актуелног стања и социјалне историје корисника жртве насиља у породици , укључујући и његов положај у породици, начин задовољавања потреба у породици, емоционално, физичко, социјално функционисање и тешкоће у функционисању;
- Опис и процена породичне средине и функционисање, укључујући физичко окружење породице (домаћинства), услове становања, суседство, структуру породице, стабилност, присутне стресове и односе чланова породице;
- Опис степена образовања, запосленост и приходе свих чланова породице;
- Опис других значајних карактеристика корисника –жртве насиља у породици као на пример културних, религијских, националних, које утичу или могу утицати на динамику односа унутар породице и начин задовољавања потреба корисника-жртве насиља у породици;
- Опис историје насиља у породици за чланове породице;
- Опис и процена здравственог стања и потреба корисника-жртве насиља у породици посебно са становишта менталног здравља, укључујући и историју здравствених третмана, употребу лекова, хоспитализације,
- Опис евентуалне злоупотребе психоактивних супстанци (алкохола, дрога, таблета и других супстанци) корисника-жртве насиља у породици и других чланова породице уколико је релевантно за проблем;
- Опис предузетих и планираних мера и услуга од стране центра за социјални рад-органа старатељства и других релевантних служби и установа;
- Предлог других мера и услуга које су потребне за стабилизовање стања корисника-жртве насиља у породици и задовољавања потреба.

9. Планирање и врсте планова

У циљу благовременог, целовитог и континуираног обезбеђивања услуга кориснику-жртви насиља у породици, сачињава се посебни планови услуга и мера .

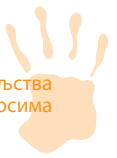
У сачињавању плана услуга и мера учествују: водитељ случаја и чланови тима стручњака; корисник –жртва насиља у породици, друга значајна лица из породичног и ширег окружења корисника –жртве насиља у породици; стручњаци и представници других служби који су учествовали у поступцима процене или пружају, или треба да обезбеђују услуге кориснику – жртви насиља у породици или њеној породици. Сви укључени у сачињавање плана треба да потпишу план, а супервизор треба и да одобри и да потпише план.

План услуга и мера у случајевима насиља у породици доносе се:

- Почетни план услуга и мера, најкасније 15 дана од дана када је започет рад са корисником-жртвом насиља у породици;
- План услуга и мера по окончаној усмереној процени, најкасније 60 дана од дана када је започео рад са корисником-жртвом насиља у породици;
- План за стабилизацију осамостаљивање и интеграцију корисника-жртве насиља у породици;
- Други планови усмерени на пружање помоћи и подршке кориснику –жртви насиља у породици.

Планови пружања услуга кориснику-жртви насиља у породици морају садржати:

- Опис стања из процене и одређење ризика који се морају решавати ;
- Одређење општих и посебних циљева, који се спецификују у виду пожељних, односно очекиваних исхода;
- Одређење индикатора очекиваних исхода који треба да укажу да је постојећи проблем, потреба или ризик превазиђен, смањен или потреба задовољена;
- Одређење активности да би се достигли циљеви и исходи;
- Одређивање ко, како, када и где реализује активности, да би се достигли постављени циљеви;

- Одређење временског оквира за почетак и за завршетак задатка;
- Одређење средстава верификације испуњености и достигнутоги општих и посебних циљева рада;
- Одређење начина и временских рокове за преиспитивање плана и поновно планирање уколико је потребно.

Приликом планирања посебно је потребно водити рачуна да се предузимају разумне мере, које су у складу са принципом најмање рестриктивне интервенције, а релевантне за достизање и одржање оптималаног нивоа задовољавања потреба корисника – жртве насиља у породици.

План услуга и мера континуирано се прати и прегледа, предузете услуге, мере и интервенције се документују, усклађују и мењају према постављеним циљевима.

Поновни преглед врши се на основу резултата евалуације најмање сваких шест месеци од дана доношења плана услуга, осим уколико планом није предвиђено да период буде краћи.

Поновни преглед и евалуација треба да одреди

- да ли предузете услуге и мере одговарају на потребе корисника-жртве насиља у породици;
- које препреке и околности ометају напредак према постављеним циљевима и исходима;
- да ли су утврђени рокови одговарајући и да ли их треба мењати и прилагодити новонасталим околностима;
- да ли су кориснику-жртви насиља у породици и породици потребне неке додатне услуге и начин на који оне могу да буду обезбеђене;
- да ли су услуге координиране на одговарајући начин како би се правовремено, усклађено и целисходно одговорило на потребе корисника-жртве насиља у породици.

10. Завршетак рада

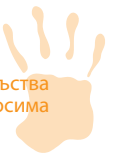
Рад са корисником-жртвом насиља, односно пружање услуга може се окончати под следећим условима:

- да су предузете услуге и мере одговориле на потребе корисника насиља у породици;
- да су санирани узроци и последице извршеног насиља у породици;
- да је организација живота корисника-жртве насиља у породици таква да нема ризика од понављања насиља или да је такав ризик сведен на најнижи ниво, који не захтева посебно ангажовање центра за социјални рад-органа старатељства;
- да корисник –жртва насиља у породици изричито одбија да прихвати пружање помоћи и подршке;
- да су у току рада констатоване и друге околности које објективно онемогућавају пружање помоћи и подршке кориснику-жртви насиља у породици.

Документовање завршетка рада са корисником се врши на тај начин што је водитељ случаја дужан у службену документацију наведе:

- разлог за завршетак рада на случају;
- кратак преглед обезбеђених услуга, укључујући и напредак који је постигнут у складу са циљевима социјалне заштите;
- процену преосталих ризика у коју је укључена процена актуелног стања корисника и породице, потреба, снага и ризика;
- завршне констатације .

Одлуку о завршетку рада са корисником жртвом насиља у породици, пре окончавања мора верификовати супервизор или руководилац службе .

VIII ШТА ЈЕ ПОСЕБНО ВАЖНО ДА ЗНАЈУ СТРУЧЊАЦИ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА

1. Зашто жена остаје са насилником?¹⁸

- зато што је нико не подржава,
- зато што јој нико не верује,
- зато што други траже кривицу у њој,
- зато што законске процедуре предуго трају,
- зато што има страх од насилника,
- зато што нема довољно прихода
- зато што нема где да оде,
- зато што има децу,
- зато што се боји да ће јој он узети децу,
- зато што се стиди онога шта ће људи мислити,
- зато што је емотивно зависна од партнера,
- зато што брине о насилнику,
- зато што верује да ће бити боље,

2. Активна улога центра за социјални рад-органа старатељства у поступцима кривичноправне и грађанскоправне заштите од насиља у породици и партнерским односима

Насиље у породици, односно насиље над женама у партнерским односима је кривично дело. Обавеза је сваког државног органа да одмах по сазнању да је извршено кривично дело исто пријави надлежним службама. Пријављивање се може извршити надлежној полицијској управи или надлежном јавном тужилаштву подношењем кривичне пријаве.

¹⁸ Аутономни женски центар. Полazeћи од статистичких података који указују да су жене и деца најчешће жртве насиља у породици, стручњаци центра за социјални рад -органа старатељства требају да воде рачуна о овим чињеницама у реаговању на појаву насиља у породици и партнерским односима.

Свака жртва насиља у породици или жена жртва насиља у партнерским односима има право да буде заштићена, да се насиље одмах прекине, а да се према насилнику предузму и грађанскоправне мере заштите од насиља у породици у складу са одредбама Породичног закона. Обавеза је центра за социјални рад-органа старатељства да у сваком случају пружи помоћ кориснику-жртви насиља у породици или жени жртви насиља у партнерским односима да тражи и учествује у парничном поступку за заштиту од насиља у породици. Обавеза је центра за социјални рад-органа старатељства, да у свим случајевима када утврди неспособност корисника-жртве насиља у породици и насиља над женама у партнерским односима, користи своје овлашћење прописано Породичним законом, да сам тужбом покреће парнични поступак за заштиту од насиља у породици.

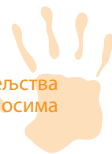
IX ПОСЕБНЕ ОБАВЕЗЕ ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД-ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У ПРИМЕНИ ПОСЕБНОГ ПРОТОКОЛА

Закључење споразума о сарадњи

Центри за социјални рад – органи старатељства су обавезни у року од једне године од дана усвајања Посебног протокола да у остваривању своје координаторске улоге на локалном нивоу у циљу задовољавања потреба лица која трпе насиље у породици и партнерским односима, у складу са чланом 58. Закона о социјалној заштити, приступе склапању споразума о сарадњи на локалном нивоу између установа и других организација чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите жртава насиља у породици и у партнерским односима.

Формирање интерног тима и дефинисање процедура

Центар за социјални рад-орган старатељства је у обавези да у року од шест месеци од дана усвајања Посебног протокола детаљније разради сопствено поступање ради боље заштите жена од насиља у породици и у партнерским односима и формира посебни интерни тима стручњака за бављење појавом насиља у породици, насиља у партнерским односима и пружање помоћи и подршке жртвама;

X ЗАВРШНЕ ПДРЕДБЕ

За примену Посебног протокола одговорни су директори центара за социјални рад –органа старатељства.

Праћење и анализу ефеката примене Посебног протокола врши Републички завод за социјалну заштиту и о томе сачињава извештај који се доставља Министарству рада, запошљавања и социјалне политике до краја фебруара месеца текуће године за претходну годину.

